

Nótár Ilona

Kulturális antropológus

Út a siker felé

Azért hívtak meg a konferenciára, hogy beszéljek az életutamatról és a megélt tapasztalataimat osszam meg veletek. Örömmel teszem, hiszen mi első generációs értelmiségi romák, felelősséget kell vállalnunk azzal, hogy megosztjuk a közösségekkel az életünk mérföldköveit, abban bízva, hogy ez segíthet számukra.

Nem emlékszem olyan időszakra az életemben, amikor könnyű volt. – talán nem ezt várnátok egy siker sztoriról, de bizony a valóság ilyen. Mindenért, amim van és akivé váltam hálás vagyok a maguk koránt sem tökéletes valóságában. És a valóság bizony izzadt, néha koszos, fáradt, sápadt, vad...Ezerszínű. S mindent vállalni kell.

Az emberek szeretnék azt gondolni, hogy egy-egy roma azért ért el olyan kimagasló eredményeket, mert kirívóan jók a képességeik és minden feltétel adott volt számukra a kitöréshez, és persze hogy képesek voltak alkalmazkodni esetleg „asszimilálódni”. Pedig dehogy.

Az én hajtóerőm egyetlen dolog volt: olyan akartam lenni mint a „csőkeeszi”. Az első

padban ülő szőke kék szemű kislány, akiből mindenki kinézte, hogy jogász lesz, és senki nem nevette ki ha elmondta az álmait. **Azt akartam, hogy én is elmondhassam a vágyaim, és ennek kimondása ne legyen szégyen és nevetség.**

Tudjátok, amikor bejött a szabad nyelvválasztás, a tanárnő mindenkit személyesen megkérdezett, hogy milyen nyelvet akar tanulni. Amikor hozzám ért, csak annyit mondott: „Icuka, neked jó lesz a német.

Neked, is, neked is...”- mutatott minden egyes cigányra. Fel sem merülhetett bennünk a szabad választás joga. Amikor megkérdezték, mit csinálnak a szüleid, hányingerig görcsölt a gyomrom, mert tudtam, hogy ha kimondom az igazat, hogy anyám háztartásbeli (tehát nincs egy szakmája sem) és apám is csak egy betanított kőműves, mindenki ki fog nevetni, de nem hangosan, mert tudták, hogy a szünetben előveszem őket, ha anyámat a szájukra veszik...

A továbbtanulás? Nem mertem elmondani az osztály előtt, hogy gimnáziumba akarok menni. Ehelyett egy nem cigány egyetemista barátnőmmel elmentem a gimnáziumba és kb. 5 óra

várakozás után végül beengedtek az idős igazgatóhoz. Neki előadtam a szívem vágyát: „Nem jelentkeztem papíron, mert nem mertem, de én ismerni akarom a világot, tanulni akarok, angolul akarok beszélni, kezet akarok fogni a más bőrszínű és származású emberekkel...” A igazgató valamiért hitt nekem, és minden papír hiánya ellenére: felvett.

Hogy anyám, hogy viselte, hogy kimegyek a telepről? Sírt és veszekedett velem: „Veled mindig csak a baj van, neked mindig több kell. Túl büszke vagy, túl beképzelt, mi már nem is vagyunk jók neked...”

Fogalmam sem volt miről beszél, én nem is tudtam magam nem cigánynak elképzelni, és soha nem is akartam más lenni, mint anyám, meg a 6 testvérem. Anyám minden nap félt, hogy megvernek, megölnék az úton... És volt oka, mert tényleg megköpdösték, megfenyegettek, ököllel verték a vonat ablakát, hogy elérjék, hogy takarodjak.

Tudták, hogy cigány vagyok, mert a gimnázium első napján felállították azt aki cigány (csak én vállaltam!) és a nevem mellé filccel rajzoltak egy C betűt. Nem dicséretet jelentett.

Isten valami különös védelemmel vett körül. Nem voltam nagyképű, habár abban az időben, főleg és még most is, szinte nagyképűség azt állítani, hogy a barna bőrű, csontsovány, szakadt ruhás, sápadt kis cigánylány ugyanarra képes, mint a cukrász lánya. Egy pillanatra sem fordult meg a fejemben, hogy én több, vagy jobb vagyok. Dehogy. Az ugyanolyan, az pont elég volt nekem. Ez mégis mindenkit felháborított. Nem foglalkoztam hát senkivel. A könyvek voltak a barátaim.

Emlékszem nagy csapatba verődve mentünk haza, 10-15 kis cigánygyerek, és törtük a fejünk, mit játszunk aznap délután (ha együtt játszunk nem érezzük, hogy üres a gyomrunk egész nap). Meg hát az is jó móka ha a szomszéd utcában lévő kertből kilógó ágáról almát dézsmáltunk. De barack, dió, szilva, bármi jöhetett. „Ha az éhséged oltod, nekünk az nem lopás. A fának a gyümölcséből jut mindenkinek.” S hogy mi volt az én ötletem a játékra? „Menjünk ki a mezőre (a házunkkal szemben) feküdjünk ki a fűre és filozofáljunk.” Majdnem megverték, hogy milyen dolgokat akarok csinálni. Nekem azt jelentette: nézzünk fel az égre és álmodjunk egy másik életet, amiben bármik lehetünk és bármit megtehetünk.

Magányos évek következtek. A családom egyáltalán nem értette, miért megyek minden nap éhen-szomjan, gyalog a 25 kilométerre lévő iskolába, ahol folyton bántanak. Én sem tudtam megfogalmazni a bennem munkáló akarást. 17 éves koromban csatlakoztam két lányhoz egy albérletbe, nappali tagozat mellett, összeesésig dolgoztam magam. Érettségi előtti napon még dolgoztam, mert választanom kellett: vagy dolgozom és jövőhónapban két napig biztosan ehetek, vagy nem megyek de jövőhónapban éhezem. A hasamat választottam és munka után másnap reggelig tanultam és leérettségiztem. (Két napig sírtam a sok hármass miatt.)

Teológiára jelentkeztem, akadémiaóra. Isten az egyetlen volt, akiről tudtam, hogy minden embert egyenlően értékesnek lát, és számára senki nem teher és nem véletlen van a világon. Azt is tudtam, hogy segítő szakmában fogok elhelyezkedni, ahhoz pedig látnom kell a világ működését.

Közben beleszóppentem az újságírás rejtelseibe és életre szólóan beleszerettem az írásba, a szavakba. Elmondhatatlanul szép számomra a szavakkal való játék, a vele való bánás, a kifejezés sokszínűsége és árnyalatai. Elvégeztem a szerkesztő, rendező asszisztens, újságíró felsőfokú képzéseket, és kitűnővel. Nem volt nehéz. Imádtam. Na, ott mondták először a tanítóim, hogy „különös tehetségem van az íráshoz és ezzel komolyabban kell foglalkoznom”. Hatalmas meglepetés volt számomra: „Van valami, amiben lehet, hogy jobb vagyok mint a „csőkeesztek” a „mások”?”

Közben, a cigány tradíciókhoz hűen udvarolni kezdett nekem egy muzsikus cigány fiú, megkérte a kezem, és elvett feleségül. Azonnal arra kért hagyjam abba a munkám, mert ez nem cigány asszonynak való, főleg ha gyerekem lesz. Háziasszony lettem hát és hamarosan anya. Kimondhatatlanul áldottnak érezte magam, hogy anya lehetek, épp, mint anyám. A diplomámat már hatalmas hassal tettem le.

Az első regényem teljesen titokban írtam meg. Éjszakánként. Tudtam, hogy hatalmas a rizikó, hiszen a fikció szerint egy házasságtörő nő küzdelmeit írom le az identitása letagadásából fakadó gyökértelenség leküzdésével. Amikor elkészült, beköttem egy példányban. oda adtam a férjemnek és azt mondtam: „Te dönts a könyv sorsáról, mert tudom, hogy emiatt a könyv miatt a cigányok megszólhatnak téged.” Két napig nem szólt egy szót sem. Majd azt mondta: „Sajnos ez a könyv túl jó ahhoz, hogy a fiókban maradjon.” A Váratlanul (Egy romAntikus történet) című könyvem fél éven belül a könyvespolcokon volt.

A második gyermekem négy éves volt, amikor egyre jobban kinyílt számomra a világ: megtanultam az angol nyelvet és hívtak külföldre, lehetőségeket kaptam kutatásokban való részvételre. Megkaptam álmaim meghívását: a külügyminisztérium vendégeként Amerikába mehettem. Addigra már tanulmányoztam a KIP módszert és az én külön kérésemre elmehettünk Stanford-ba hogy beszélhessek a program alkotójával, és aztán Harlemben megnéztünk néhány iskolát, ahol én magam is taníthattam a magam alkotta módszertannal. Elképesztő élmény volt.

A házasságunk ezeket a próbákat nem állta ki, a férjem hiába volt szuper sikeres és sokkal jobban kereső, mint én, valóban látszólag több reflektor volt rajtam és ez szakadást okozott.

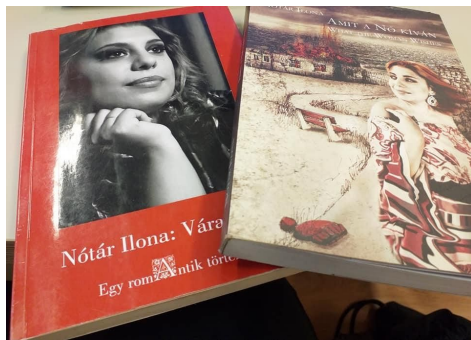
Hét éve egyedül nevelem a lányaim.

Közben mester diplomát szereztem kulturális antropológusként. Abban a csoportban, abban a környezetben találtam meg igazán ki vagyok. Antropológus. Kutató. **Az a feladatom, hogy tanuljak**

különböző népcsoportokról, megértsem őket és közvetítem mások felé a tudásom, egyfajta hidat képezve egymás között. Közben a Semmelweis Egyetem szülésznő hallgatója is lettem hihetetlen szívóssággal behoztam az egészségügyis hiányosságaim, és elméletből és gyakorlatból is kiváló vizsgákat tettem. Az ott szerzett (sokszor szörnyű) gyakorlati tapasztalataim a www.sosinet.hu jegyzi, *Fehérruhás isten leszek* címmel. Közben elkezdtem tanítani számos egyetemen, tréningeket, továbbképzéseket tartottam, és azt vettem észre, hogy már többet kérdeznek engem az újságírók, mint én kérdezek újságíróként. Fura egy fordulat mondhatom. Ki hitte volna, hogy egy átlagos ember ennyi mindenre képes...

Közben édesanyám is belátta, hogy minden erőfeszitésem csak erősített az identitásomon és büszke volt arra, hogy mindig visszaadok a közösségemnek.

Kiadták a második könyvem, ami már nem csak roma de nem roma közösségekben is kényes témákat merészelt érinteni: hazugságról, álságosságról, depresszióról, lopott csókokról, bűnről és az alól való felmentésről szóltak, a Nő szemszögéből. Ezek a művek már videoklip feldolgozásokban is megjelentek, performance jelleggel, és híres előadóművészek álltak az írásaim mögé.

Életem fő szakmai munkája: a Tudatos Éltre Nevelés Program, amely kifejezetten a hátrányos helyzetű fiatalok megsegítésére jött létre (ppt-t csatolok). A fő irányvonal: „Merj álmodni! Aki nem álmodik, nem tud tervezni sem.” A kulturális különbségek figyelembe vételével és nem elítélésével igyekszem interaktív módon tanítani a gyermekeket komplex drámapeagógiai módszertannal. Imádom munkám: hogy szerethetem a gyermekeket és hihetek bennük.

Közben magamhoz fogadtam egy kislányt – épp ahogy anyám is magához fogadta az árvácskákat – és elkezdtem dolgozni egy befogadó otthonban is.

Mostanra ismét nincs lakásom, nincsenek millióim a bankban, autóm sincs és egyedül vállalom a felelősséget a három gyermekemért. Amim van: hit és hála a szívemben. Arra tanítom a lányaimat is: „Mindig azért kell hálát adni, amink van és nem azért zsörtölődni, ami nincs.” Meg hogy: „A cigányok abban jók, hogy a semmiből is képesek valamit csinálni. Nem baj ha nincs, nézzük meg mi van és csináljunk abból valamit...”

Doktoranduszként tanulok a tudományos doktori fokozat megszerzéséért, témám szerint a hagyományosabb közösségekben élő nők identitás változásának hatásait vizsgálom a saját közösségükben.

Tehát: Mi a siker? Mi a fokmérője? Nekem a szabadság. Az álmodozásra, a gondolataim szárnyalására való képesség. Sem sár, sem hideg, sem füst, sem szakadt cipő nem

állíthatott meg, hogy nagyokat álmodjak. Büszke vagyok arra, hogy a lányaimnak egy ilyen világot tudok megmutatni. Ebben, az én világomban a cigány identitásom teljesen harmóniában van a szabad gondolkodással, az egyéni karrierrel, a vezetői szerepvállalással, és az egyenjogúsággal.